

กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน: บทบาทและภาวะความเป็นผู้นำ
กับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่
Sub-district and Village Headman: The Analysis of Leadership Roles and Expectation of the Villagers
towards the Leader of Local Community in Chiang Mai Thailand

บงกชมาศ เอกเอี่ยม

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
50290 หมายเลขโทรศัพท์ 053-875400-5 โทรสาร 053-875400

บทคัดย่อ

งานวิจัย กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน: บทบาทและภาวะความเป็นผู้นำกับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ในด้านบทบาท อำนาจหน้าที่ และ ภาวะความเป็นผู้นำ หลังการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และ 2) เพื่อเสนอภาพอนาคตของแนวโน้มบทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่สอดคล้องกับความคาดหวังของชาวบ้าน การศึกษาพบว่า ผลจากการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้ในปัจจุบันบทบาทและการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในตำบลซึ่งเคยเป็นภารกิจสำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังมีบทบาทและปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานท้องถิ่น การประสานนโยบายของหน่วยงานท้องถิ่นกับความต้องการของราษฎร การติดตาม สอดส่อง ดูแล และประสานการปฏิบัติงานของหน่วยงานท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของราษฎรในท้องถิ่นและท้องถิ่น

การศึกษาถึงบทบาทความเป็นจริงและความคาดหวังอันประกอบด้วยบทบาท 6 ด้าน คือ ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความยุติธรรม ด้านการบริการ ด้านภาวะผู้นำและคุณสมบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่าค่าเฉลี่ยของบทบาทที่เป็นจริงในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจากการมองตนเองนั้นจะสูงกว่าค่าเฉลี่ยบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในมุมมองของชาวบ้าน และค่าเฉลี่ยความคาดหวังต่อบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านเองสูงกว่าค่าเฉลี่ยความคาดหวังชาวบ้านที่มีต่อบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่ แสดงให้เห็นว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านเองนั้นมองบทบาทการทำงานของตนเองในแง่ดีมากกว่าชาวบ้าน ทั้งด้านบทบาทการทำงานจริง และความคาดหวังที่มีต่อ

บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบบทบาทในทุกด้านแล้วแล้ว ทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านต่างเห็นว่าภาวะความเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดสำหรับการเป็นผู้นำชุมชน

คำสำคัญ: กำนันผู้ใหญ่บ้าน บทบาท ความคาดหวัง ภาวะผู้นำ

Abstract

The research “Sub-district and Village Headman: Leadership Roles and Expectation of the Villagers Toward the Leader of Local Community in Chiang Mai Thailand” aimed to : 1) study the actual role and the expected roles of the local community leaders in Chiang Mai, after the decentralization of local governments since the 2540 constitution promulgated, and 2) propose future trends of authority and leadership roles that consistent with the expectations of the villagers. The study found that the decentralization to local government made the role and function of the sub-district and village headman less significant. The local government took roles in economics and social development of the community, which has been a priority of the sub-district and village headman. However, the sub-district and village headman still play the important roles in co- operation with local governments and local authorities, helping and supervising villagers, and monitoring local agencies to comply with the law and policies.

The study showed that the actual and expectation roles includes six aspects: 1) the rule and maintain order , 2) the development and promotion, 3) the natural resources conservation 4) justice, 5) service, and 6) leadership and qualification of the sub-district and village headman. The research found that the mean of

the actual role of the sub-district and village headman were higher than the villagers. It meant that the sub-district and village headman see their performance higher than in the eyes of the villagers. Also, the mean of the expectation role of the sub-district and village headman themselves were higher than the average of the expectation role of the villagers. The study indicated that the sub-district and village headman were more optimistic with their roles than the villagers. Moreover, both the sub-district and village headman and the villagers stated that leadership and qualification of the leader is the most important feature of the local community leader.

Keywords: sub-district and village headman, role, expectation, leadership

1. บทนำ

กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านถือเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งได้ถือกำเนิดและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในเขตตำบลและหมู่บ้าน ที่เรียกกันว่า “การปกครองท้องถิ่น” กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงมีฐานะเป็นผู้แทนของรัฐที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นช่วยในเรื่องการประสานงาน การประชุมลูกบ้าน การแจ้งข่าวสารของทางราชการให้ลูกบ้านรับทราบ และดูแลความสุขทุกข์ของลูกบ้านในด้านต่างๆ ดังนั้นกำนันผู้ใหญ่บ้าน จึงมีสถานะที่เป็นทั้งผู้แทนประชาชนและเป็นผู้นำของชุมชน [1]

กล่าวคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสวมบทบาทสองด้านพร้อมกัน คือ กิ่งข้าราชการประจำและกิ่งข้าราชการการเมืองในระดับท้องถิ่น โดยกำนันผู้ใหญ่บ้านเปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญของการปกครองในส่วนท้องถิ่นและเป็นตัวแทนของกระทรวงมหาดไทยในการเป็นผู้นำตำบลหมู่บ้าน ที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ช่วยเหลือทางราชการในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนในตำบลหมู่บ้าน ประสานประชาชนในพื้นที่ นำแนวนโยบายของรัฐกระทรวง ทบวงกรมต่างๆ มาปฏิบัติในพื้นที่ และเป็นผู้แทนประชาชนในตำบลหมู่บ้านในการติดต่อกับภาคส่วนต่าง ๆ รวมทั้งประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนหรือภาคธุรกิจเอกชนร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในตำบลหมู่บ้านมีความอยู่ดีกินดี และชุมชนมีความสงบสุข [2]

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันนี้การบริหารและการปกครองท้องถิ่นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก และมีผลกระทบต่อบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สืบเนื่องมาจากการตราพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดตั้งองค์การบริหาร

ท้องถิ่นรูปแบบใหม่ อันได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ขึ้นทั่วประเทศ และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ส่งผลให้มีการยกฐานะสุขาภิบาลเดิมขึ้นเป็นเทศบาลตำบล มีการกำหนดแผนงานและขั้นตอนให้มีกระจายอำนาจและถ่ายโอนงานให้เทศบาลและให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นชั้นล่าง นอกเหนือจากการขยายบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นชั้นบนด้วย มากไปกว่านั้น การปฏิรูประบบราชการ การจัดกลุ่มภารกิจของกระทรวงและกรมต่างๆ ใหม่ และการจัดระบบการบริหารงานภาครัฐแบบใหม่ ที่มีเป้าหมายในการบริหารงานโดยเน้นประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีการประเมินผลงานโดยมีเกณฑ์วัดรวมทั้งมีระบบการงบประมาณและการตรวจสอบการใช้งบประมาณที่แตกต่างไปจากเดิม ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านผู้ไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นข้าราชการเต็มตัวและไม่ได้เป็นพนักงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นอยู่ในสถานะที่ไม่ชัดเจนแน่นอน เพราะการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วยเกณฑ์ของระบบการบริหารราชการรัฐแบบใหม่ กระทำได้ยากและอาจไม่มีความเป็นธรรมแก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน [3]

กล่าวได้ว่า บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านภายหลังปี พ.ศ. 2540 มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งทางสถานะทางกฎหมาย และบทบาทในฐานะการเป็นตัวแทนของรัฐ และการเป็นผู้นำของชุมชน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า หลังจากกระแสการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีแนวโน้มที่จะลดลง ในขณะที่ องค์การบริหารส่วนตำบลกลับมีอำนาจในการบริหารงานอย่างเต็มที่ในระดับตำบลแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหลายบทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันยังไม่สามารถกระทำการแทนหน้าที่ต่างๆ ของกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ทั้งหมด การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาว่า บทบาทและอำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านภายใต้สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีลักษณะของความเป็นพลวัตสูงเป็นเช่นไร? ตัวกำนันผู้ใหญ่บ้านเองมีบทบาทและคาดหวังในบทบาทของเขาอย่างไร? รวมถึงชาวบ้านมีความคาดหวังต่อตัวผู้นำของเขาอย่างไร? ทั้งในด้านการกิจบทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำไปสู่การเสนอภาพอนาคตของแนวโน้มบทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่สอดคล้องกับความคาดหวังของชาวบ้าน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ในด้านบทบาท อำนาจหน้าที่ และ ภาวะความเป็นผู้นำ หลังการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

1.1 เพื่อศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและความคาดหวังของ
 กำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อตนเองในด้านบทบาท อำนาจหน้าที่ และ
 ภาวะความเป็นผู้นำ

1.2 เพื่อศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและความคาดหวังของ
 ชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในด้านบทบาท อำนาจหน้าที่ และ
 ภาวะความเป็นผู้นำ

2. เพื่อเสนอภาพอนาคตของแนวโน้มบทบาท อำนาจ
 หน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่สอดคล้องกับ
 ความคาดหวังของชาวบ้าน

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่อง แนวคิด
 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท อำนาจ หน้าที่ของกำนัน
 ผู้ใหญ่บ้าน ภาวะผู้นำ และความคาดหวังในบทบาท ซึ่งมีย
 รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
 พุทธศักราช 2540 ถือเป็น “ยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่าน”
 (Transitional period) ในระบบการปกครองท้องถิ่นของไทย เนื่อง
 ด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ได้มุ่งกระจายอำนาจ
 ทางการบริหารปกครองและจัดระบบการปกครองท้องถิ่นของไทย
 ตามหลักการที่เรียกว่า “การปกครองท้องถิ่นตามหลักการปกครอง
 ตนเอง” (Local self-government) โดยมีการจัดตั้งหน่วยการ
 ปกครองท้องถิ่นรูปแบบใหม่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลและการ
 ยกฐานะของสุขาภิบาลทั่วประเทศขึ้นเป็นเทศบาล ได้ส่งผลกระทบต่อ
 อย่างสำคัญต่อบทบาท อำนาจ หน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใน
 หลายมิติ [3]

กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้เข้ามามี
 บทบาทและมีหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
 ในตำบล ซึ่งเคยเป็นภารกิจหนึ่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีมาแต่เดิม
 จึงถือเป็นการลดทอนบทบาทและการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
 นอกจากนั้น พระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็น
 เทศบาล พ.ศ.2542 ทำให้สุขาภิบาลทั่วประเทศ มีฐานะเป็นเทศบาล
 และตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องยุบไปด้วยภายใน 5 ปี ผลจาก
 กฎหมายทั้ง 3 ฉบับส่งผลกระทบต่อสำคัญแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและ
 ชุมชน โดยชุมชนเองเริ่มยอมรับและมองเห็นความสำคัญขององค์กร
 ปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ในขณะที่บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในชุมชน
 เริ่มลดลงและหันมาเน้นบทบาทในด้านการปฏิบัติงานร่วมกับองค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงาน
 ของหน่วยงานท้องถิ่น การประสานนโยบายของหน่วยงานท้องถิ่น
 กับความต้องการของราษฎร การติดตาม สอดส่อง ดูแล และ
 ประสานการปฏิบัติงานหน่วยงานท้องถิ่น [4], [5]

2. การปฏิรูปการบริหารงานในภาครัฐ

การปฏิรูปการบริหารงานในภาครัฐเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่
 ส่งผลกระทบต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใน
 ด้านต่างๆ อาทิเช่น

1. การจัดกลุ่มภารกิจใหม่และหลักการบริหารที่มุ่งเน้น
 ผลลัพธ์ของภาครัฐ เป็นผลให้ภารกิจของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่สอดคล้อง
 กับภารกิจของรัฐภายใต้การปฏิรูปที่เน้นความชัดเจนด้านโครงสร้าง
 ผู้รับผิดชอบ และขอบข่ายภารกิจ

2. การปรับกระบวนการให้บริการของรัฐไปสู่ความ
 ทันสมัย เช่น งานบัตร งานทะเบียน การออกใบอนุญาตต่างๆ
 โดยเฉพาะภารกิจที่เน้นความเป็นมืออาชีพ (Professional) ถือเป็น
 การลดบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไปสู่องค์กรของรัฐหรือองค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่น [3]

กล่าวได้ว่า แนวโน้มและทิศทางการเปลี่ยนแปลงทั้ง
 ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น กระบวนการ
 กระจายอำนาจ การปกครองท้องถิ่นตามหลักการปกครองตนเอง
 และการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
 บทบาทและการปรับตัวของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านให้สอดคล้องกับ
 แนวโน้มและทิศทางดังกล่าว

2. แนวคิดทฤษฎีผู้นำและภาวะผู้นำ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านถือเป็นผู้นำท้องถิ่น ซึ่งมีอิทธิพลในการ
 กำหนดพฤติกรรมและความรู้สึกของลูกบ้านให้ปฏิบัติตาม ส่งผลให้
 เกิดความร่วมมือประสานงานกัน เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้ง
 ไว้ [6] โดยผู้นำจะต้องมีภาวะผู้นำ ซึ่งหมายถึง ลักษณะส่วนตัวของ
 บุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา เมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เป็น
 ความสามารถที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการทำงานร่วมกันหรือร่วมอยู่ใน
 สถานการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินสู่
 เป้าหมายและประสบความสำเร็จ [7] สำหรับการศึกษาครั้งนี้ให้
 ความสำคัญกับคุณลักษณะและภาวะความเป็นผู้นำโดยประยุกต์ใช้
 แนวคิดผู้นำและภาวะผู้นำใน 5 ประเด็นที่สำคัญ คือ 1) ด้าน
 คุณสมบัติของผู้นำ 2) ด้านพฤติกรรมการณ์ 3) ด้านบริหารจัดการ
 4) ด้านมนุษยสัมพันธ์และความสัมพันธ์ผู้ตาม และ 5) ด้าน
 จริยธรรม คุณธรรมและความยุติธรรม

3. แนวคิดทฤษฎีบทบาทและความคาดหวังในบทบาท

กำนันผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำที่ดีได้ จะต้องแสดงบทบาท
 ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม โดย
 นักวิชาการได้เสนอว่า บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนด
 ไว้ หรือการปฏิบัติตามหน้าที่ของบุคคลที่มีสถานภาพ หรือตำแหน่ง
 ที่ตนดำรงอยู่ อาจเป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเป็นการปฏิบัติ
 ตามความคาดหวังของบุคคลอื่น (Role Expectation) [8]

แนวคิดเชิงโครงสร้าง (Structural tradition) เห็นว่า
 บทบาทประกอบขึ้นจากความเชื่อมโยงระหว่างชุดของความคาดหวัง
 สิทธิ และหน้าที่ เชิงบรรทัดฐาน กับตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆ

ในโครงสร้างทางสังคม ดังนั้น พฤติกรรมตามบทบาท คือ การสนองตอบความคาดหวังทางบทบาท ผ่านกระบวนการซึมซับบรรทัดฐานของบทบาท ซึ่ง Talcot Parson [9] เห็นว่า การกระทำ ทางสังคม (Social action) ประกอบไปด้วย ผู้กระทำ การกระทำระหว่างกัน สถานการณ์ จุดมุ่งหมาย และวิธีการ โดยถือว่าผู้กระทำ เป็นบุคคลที่มีประสพการณ์ รู้จักควบคุมสถานการณ์ และมีวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ภายใต้สถานการณ์ และเงื่อนไขภายใต้โครงสร้างทางสังคม Parson ยังกล่าวด้วยว่า การแสดงบทบาทของบุคคลเป็นการปรับตัวของผู้กระทำต่อคนอื่น ตามเงื่อนไขของบรรทัดฐาน แบบแผนวัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งแทรกซึมอยู่ในบุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และเป็นระยะเวลาานาน [10]

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นของบทบาทและความคาดหวังต่อบทบาทอำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ อาทิเช่น นิจ ไพรสมรท์ [11] พบว่า การจัดรูปแบบบริหารการปกครองในระดับตำบล หมู่บ้าน เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และมีการเลือกตั้งบุคคลมาทำหน้าที่แทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติงานลดลงและขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ สุรเชษฐ์ วงษ์มี [13] กล่าวว่า ภายใต้บริบทของการกระจายอำนาจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทและอำนาจหน้าที่น้อยลงในส่วนของงานที่เข้าไปให้การปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ คืองานในด้านฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและโครงการต่างๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ของประชาชน แต่ในส่วนของงานฝ่ายปกครองยังคงเป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการรับผิดชอบ ซึ่ง สุธีร์ บริรักษ์ [14] ศึกษาเรื่อง บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 เห็นว่า ภาวะความเป็นผู้นำ ความรู้ความเข้าใจมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการปกครองท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนการศึกษาของ สุภา สุกุลเงิน [15] พบว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่ การเป็นที่รู้จัก และความสัมพันธ์ส่วนตัวกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

แม้ว่าการศึกษาส่วนใหญ่จะเห็นว่าบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านลดลงหลังการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาของกัญฉวี บัวจิบ [15] พบว่า บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญ และมีลักษณะการทำงานที่ชัดเจนกว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยสถาบันดำรงราชานุภาพ [16]

ศึกษาบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เหมาะสมในอนาคต ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่าบทบาทหน้าที่ที่กำนันผู้ใหญ่บ้านจำเป็นต้องเน้นหนักให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ได้แก่ บทบาทหน้าที่เป็นอยู่ตามกฎหมาย อันประกอบด้วย บทบาทด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการทะเบียนต่างๆ ด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และด้านอื่นๆ

4. วิธีดำเนินงาน

4.1 ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มุมมองเกี่ยวกับภาวะวิเคราะห้บทบาทและภาวะความเป็นผู้นำกับความคาดหวังของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

4.2 วิธีการเข้าถึงข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทางวิชาการ หนังสือ บทความ ฯลฯ ทั้งที่เป็นทฤษฎีแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท และภาวะความเป็นผู้นำ กับความคาดหวังของชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่น

2. การสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามถามกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านและ ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน การศึกษาใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงกับผู้ตอบแบบสอบถามคนแรก และใช้วิธีสโนว์บอล (Snowball sampling) ให้ได้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจำนวน 40 คน แล้ว จึงสุ่มตัวอย่างประชาชน ในอัตราส่วน หมู่บ้านละ 6 คน ต่อหมู่บ้าน

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งในส่วนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้าน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เชิงคุณภาพ

วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อเข้าใจแบบแผนความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยต่างๆ รวมทั้งการวิเคราะห์บทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน โดยผลของการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองท้องถิ่น และจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2540

เชิงปริมาณ

วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติแบบพรรณนา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความคาดหวังของกำนันผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในด้าน บทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำ และแนวโน้มบทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านที่สอดคล้องกับความคาดหวังของชาวบ้าน

5. ผลการวิจัย

5.1 วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ในด้าน บทบาท อำนาจหน้าที่ และ ภาวะความเป็นผู้นำ หลังการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อาทิเช่น กระบวนการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นตามหลักการปกครองตนเอง การบริหารงานแนวใหม่ และการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้สอดคล้องกับแนวโน้ม ทิศทาง และความคาดหวังถึงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน-ผู้ใหญ่บ้านในประเทศไทยในอนาคต

โดยจากการสัมภาษณ์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้ข้อสรุปว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทหน้าที่สำคัญในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในตำบลซึ่งเคยเป็นภารกิจสำคัญของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังมีบทบาทและปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานท้องถิ่น การประสานนโยบายของหน่วยงานท้องถิ่นกับความต้องการของราษฎร การติดตาม สอดส่องดูแล และประสานการปฏิบัติงานหน่วยงานท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมายและเจตนารมณ์ของราษฎรในท้องถิ่นและท้องถิ่น

มากไปกว่านั้นการศึกษายังพบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและบริบททางสังคมในจังหวัดเชียงใหม่ และการเติบโตอย่างรวดเร็วของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการรุกเข้ามาของชุมชนสมัยใหม่ กลุ่มอาชีพ และกลุ่มทางสังคมใหม่ ระบบการผลิตและระบบตลาด ความเป็นทุนนิยม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในชุมชนชนบทไปสู่ความเป็นชุมชนเมืองที่ประชาชนไม่ต้องพึ่งพาผู้นำชุมชนมากนัก ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องปรับตัว และแสวงหาบทบาทและความชอบธรรมต่อการดำรงอยู่ของตนมากขึ้น

เมื่อทำการเปรียบเทียบระหว่างภาพรวมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทตามความเป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ บทบาทด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการพัฒนาและส่งเสริม

อาชีพ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความยุติธรรม ด้านการบริการ และด้านคุณสมบัติและภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยของบทบาทที่เป็นจริงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการมองตนเองนั้นจะสูงกว่าค่าเฉลี่ยบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในมุมมองของชาวบ้าน และค่าเฉลี่ยความคาดหวังต่อบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านเองสูงกว่าค่าเฉลี่ยความคาดหวังชาวบ้านที่มีต่อบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่ โดยมีความเฉลี่ยรวมบทบาทที่เป็นจริงของกำนันผู้ใหญ่บ้านเท่ากับ 4.11 และบทบาทความเป็นจริงของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในมุมมองของชาวบ้านเท่ากับ 3.89 และโดยมีค่าเฉลี่ยรวมบทบาทที่เป็นจริงของกำนันผู้ใหญ่บ้านเท่ากับ 4.25 และบทบาทความเป็นจริงของกำนันผู้ใหญ่บ้านในทัศนะของชาวบ้านเท่ากับ 4.22 แสดงให้เห็นว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านเองนั้นมองบทบาทการทำงานของตนเองในแง่ดีมากกว่าชาวบ้านมองบทบาทการทำงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งด้านบทบาทการทำงานจริง และความคาดหวังที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของกำนัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบบทบาทในทุกด้านแล้วแล้วทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านต่างเห็นว่าภาวะความเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดสำหรับการเป็นผู้นำชุมชน รองลงมาคือ บทบาทด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ดังแสดงในตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้าน	บทบาทตามความเป็นจริง		ความคาดหวังต่อบทบาท	
	กำนันผู้ใหญ่บ้าน	ชาวบ้าน	กำนันผู้ใหญ่บ้าน	ชาวบ้าน
1.ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย	4.25	3.92	4.28	4.26
2.ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ	4.15	3.82	4.21	4.17
3.ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.29	3.86	4.42	4.22
4.ด้านความยุติธรรม	4.12	3.96	4.32	4.26
5.ด้านการบริการ	3.53	3.72	3.85	3.99
6.ด้านคุณสมบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	4.35	4.03	4.43	4.39
รวม	4.11	3.89	4.25	4.22

5.2 วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเสนอภาพอนาคตของแนวโน้มนโยบาย อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่สอดคล้องกับความคาดหวังของชาวบ้าน

5.2.1 คุณสมบัติและภาวะความเป็นผู้นำ

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านถึงภาพอนาคตของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ชาวบ้านคาดหวังนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า ภาวะผู้นำหรือคุณสมบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญมากที่สุด โดยให้เหตุผลว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ และมีคุณสมบัติที่ครบทุกด้าน เพื่อที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจในการบริหารงานชุมชน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนต้องการผู้นำที่มีอัธยาศัยดี มีความตั้งใจในการทำงาน ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ของตน มีความซื่อสัตย์ สุจริต ซื่อตรง มีความเป็นประชาธิปไตย รักความยุติธรรม ไม่คดโกง เป็นต้น ส่วนในด้านของการทำงานนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องทำงานด้วยความใส่ใจและความรักในหน้าที่การงาน มีใจรักผู้ร่วมงานและรักผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเอง เป็นคนรักความยุติธรรมและความถูกต้อง มีประวัติด้านการศึกษาที่ดี มีประสบการณ์ทำงานที่ดี มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี มีความสามารถในการชักจูงผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติงานตามได้อย่างจริงจัง มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีจิตอาสา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ มีความสามารถในการเจรจาไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เป็นต้น โดยประชาชนเห็นว่าหากผู้นำขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมและไม่มีความเป็นผู้นำแล้ว กิจกรรมหรือโครงการใดๆ ย่อมประสบความสำเร็จได้ยาก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะเห็นว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านมีภาวะผู้นำและมีคุณสมบัติของผู้นำ แต่ประชาชนยังต้องการกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาสูงขึ้น มีการพัฒนาด้านความรู้และวิทยาการใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้พัฒนาชุมชนและสามารถนำมาแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างตรงจุด ดังนั้นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ให้แก่ตนเองหรืออาจจะต้องทำการศึกษาต่อด้านที่เป็นประโยชน์แก่การปกครอง และการพัฒนาชุมชน สำหรับบทบาทหน้าที่ด้านต่างๆ ที่ชาวบ้านคาดหวังจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านภายในชุมชนนั้น สามารถสรุปอธิบายแต่ละประเด็นได้ดังนี้

5.2.2 บทบาทด้านการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อย

ชาวบ้านเห็นว่า ในฐานะที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือว่าเป็นผู้นำชุมชนก็ควรที่จะมีความรู้ความสามารถในเรื่องของการปกครอง และควรจะต้องดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน โดยการดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขของคนในชุมชน สร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชนเพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน และควรมีการจัดเวรยามรักษาความปลอดภัยของชุมชนทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อดูแลและป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชน ลดการมั่วสุมของเยาวชนที่เสี่ยงต่อปัญหาเสพติด

5.3.3 บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

ชาวบ้านได้ให้ความคิดเห็นว่าในปัจจุบันกำนันผู้ใหญ่บ้านยังไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพที่ชัดเจนมากนัก แต่เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนา กำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมทำ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชน สร้างอาชีพที่แปลกใหม่ นอกจากนั้น การส่งเสริมอาชีพยังถือว่าเป็นการสร้างการเรียนรู้การทำงานร่วมกันของคนในชุมชน

5.3.4 บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชาวบ้านเห็นว่า ปัจจุบันภายในชุมชนยังมีปัญหาเรื่องการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการลักลอบตัดไม้เพื่อนำไปขาย การบุกปลูกและเผาป่าเพื่อที่ทำกิน จึงอยากให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้ โดยการส่งเสริมให้มีกิจกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การส่งเสริมการปลูกป่า ผ่านโครงการในวันสำคัญต่างๆ อาทิ วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมปล่อยปลาเพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำชุมชน เป็นต้น เพื่อที่จะช่วยลดปัญหาและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

5.3.5 บทบาทด้านความยุติธรรม

ชาวบ้านเห็นว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการบริหารงานชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องวางตัวเป็นกลางในการแก้ปัญหาของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคนในชุมชน การบริหารงบประมาณหรือการจัดสรรในเรื่องต่างๆ ถ้าหากผู้นำชุมชนไม่มีความเป็นกลางในการบริหารแล้วก็จะทำให้เกิดปัญหาในชุมชนตามมา และอาจส่งผลต่อความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชน

5.3.6 บทบาทด้านการบริการ

ชาวบ้านได้ให้ความคิดเห็นว่า ทุกวันนี้การให้บริการของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังไม่ดีพอ จึงควรที่จะต้องให้ความสำคัญกับการบริการแก่คนในชุมชนให้มากขึ้น โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรมีจิตอาสา เสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม มีความพร้อมอยู่เสมอในการให้ความช่วยเหลือคนในชุมชน ตลอดถึงการให้บริการอื่นๆ

บทบาทด้านการจัดการความขัดแย้ง

ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดการความขัดแย้งเป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้นำชุมชนอย่าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องให้ความสำคัญและต้องมีความยุติธรรม เพราะหากผู้นำชุมชนไม่ใช้ความยุติธรรมในการแก้ไขปัญหา ขัดแย้งจะบานปลายมากขึ้น ทำให้ชุมชนไม่สงบสุข หนึ่งในวิธีลดความขัดแย้งในชุมชน คือ การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ถือเป็นการสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น

6. การอภิปรายผล

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ส่งผลให้การเมืองการปกครองของประเทศไทย เปลี่ยนรูปแบบจากรวมศูนย์อำนาจไปสู่การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่และทรัพยากรเป็นของตนเองในการจัดทำกิจการสาธารณะและการดูแลสุขภาพสุขทุกข์ของประชาชนภายในชุมชน การขยายบทบาทและอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการแสดงบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้งบทบาทและอำนาจหน้าที่ ตามสถานะทางกฎหมาย ตัวแทนของภาครัฐ และผู้นำชุมชน ซึ่งอาจสรุปอภิปรายได้เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวโน้มบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามสถานะทางกฎหมาย

การปฏิบัติงานภายในพื้นที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในสถานะของเจ้าพนักงานปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้ พ.ร.บ.ลักษณะการปกครองมีการกิจการที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องรับผิดชอบ 3 ภารกิจหลัก ๆ คือ 1) ภารกิจในฐานะเจ้าพนักงานปกครองท้องถิ่น 2) ภารกิจในฐานะผู้นำชุมชนในการให้บริการลูกบ้าน และ 3) ภารกิจในด้านเป็นผู้สนับสนุนหน่วยราชการและองค์กรอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม สถานะและบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังขาดความชัดเจน การทำงานยังมีความซ้ำซ้อนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของราชการส่วนภูมิภาค และอยู่ในลักษณะของผู้ประสานเชื่อมโยงระหว่างหน่วยราชการกับประชาชนในพื้นที่มากกว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติเองโดยตรง

2. แนวโน้มบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะตัวแทนของภาครัฐ

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าพนักงานปกครองของรัฐ ที่เป็นตัวแทนของทางราชการในการบริหารงานต่าง ๆ ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยตามสายการบังคับบัญชา ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องแสดงบทบาทในการตอบสนองงานของรัฐในฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ ได้แก่ 1) การประชาสัมพันธ์ ข้อราชการต่าง ๆ จากส่วนกลาง 2) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือเป็นผู้ดำเนินการกิจธุระให้ 3) เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเมื่อทางราชการร้องขอความช่วยเหลือ 4) ดูแลทรัพย์สินและสาธารณสมบัติของทางราชการ และ 5) เป็นแหล่งข่าวของทางราชการ ในกรณีมีสิ่งผิดกฎหมายหรือเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ดังนั้น หากพิจารณาแนวโน้มบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะตัวแทนของภาครัฐแล้วยังคงมีความสำคัญอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ยังห่างไกลความเจริญ มีความเป็นชนบทสูง หรือมีวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างออกไป

3. แนวโน้มบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชน

สภาพของเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน ทำให้บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการกิจด้านบำบัดทุกข์ บำรุงสุขไม่อาจ

ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้มากนัก ทำให้ความเป็นผู้นำชุมชนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอดีตเริ่มลดความหมายลงอย่างไรก็ตาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังคงทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ประสานงานกับหน่วยราชการโดยการเสนอความต้องการของชุมชนให้ทางการได้รับทราบ ตลอดจนถึงการรายงานหรือแจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับประชาชน และถึงแม้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะมีสถานภาพและบทบาทที่ลดลง แต่ในฐานะของผู้นำชุมชนแล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังต้องเผชิญกับความคาดหวังของประชาชนอยู่เสมอในแง่ของบทบาท อำนาจหน้าที่ และภาวะความเป็นผู้นำใน 6 ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น คือ 1) บทบาทหน้าที่ด้านการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อย 2) บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ 3) บทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) บทบาทด้านความยุติธรรม 5) บทบาทด้านการบริการ และ 6) ด้านคุณสมบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

โดยประชาชนจะคาดหวังสูงกับบทบาทหน้าที่ด้านการปกครอง และรักษาความสงบเรียบร้อยซึ่งครอบคลุมถึง การรักษาความสงบและป้องกันทุกภัยราษฎร การควบคุมดูแลลูกบ้านให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผน การแจ้งประกาศของทางราชการให้ลูกบ้านทราบ การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ราษฎรที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ การจัดหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยถูกสุขลักษณะ การแจ้งความให้กับทางราชการได้รับทราบเมื่อมีการกระทำความผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้าน เป็นต้น ดังข้อเสนอของ โภคิน พลกุล [17] ที่ได้กล่าวว่า ในเรื่องการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ควรดำเนินการแนะนำ ตักเตือน และดูแลราษฎรมีให้กระทำการผิดกฎหมายรวมถึงชี้แจงข้อราชการต่าง ๆ ที่ประชาชนพึงรู้ และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน และประชาชนยังคงกล่าวอีกด้วยว่า นอกจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเข้ามาดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน เอาใจใส่ทุกข์สุขของคนในชุมชนแล้ว ควรสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชน และลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

ประเด็นต่อมาที่ประชาชนให้ความสำคัญคือ บทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในปัจจุบันประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่เริ่มมองเห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งด้านแม่น้ำ ลำคลอง ลำธาร ป่าไม้ ภูเขา สัตว์ป่า และอื่นๆ โดยเสนอว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรจะต้องมีการป้องกัน และปราบปราม การกระทำผิดเกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ป่าและเขตต้นน้ำ ผู้นำต้องเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ โดยผ่านการจัดทำโครงการต่างๆ เช่น การสร้างฝายชะลอน้ำคืนความสมบูรณ์ให้แก่ป่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโภคิน พลกุล [17] ที่กล่าวว่า ผู้นำต้องร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ในตำบล หมู่บ้านให้อยู่ในสภาพที่มีความอุดมสมบูรณ์ และ เมื่อพบว่าป่าไม้ในเขตท้องที่ถูกบุกรุก

ทำลายให้ร้ายงานอำเภอ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ และต้องให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้

สำหรับบทบาทที่ประชาชนคาดหวังต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้านค่อนข้างน้อยคือ บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพและบทบาทด้านการบริการ ซึ่งอาจเป็นเพราะภารกิจด้านการพัฒนารวมถึงงบประมาณได้ถูกโอนไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการทำธุรกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการปกครองปัจจุบันได้มีหน่วยงานที่เป็นทางการรองรับอยู่แล้ว เช่น การทำหน้าที่เป็นพยานบุคคล รับรองผู้ประสงค์จดทะเบียนสมรส ทะเบียนหย่า หรือทะเบียนครอบครัวอื่นๆ ดังนั้นบทบาทด้านนี้จึงถูกลดความสำคัญลงไป

จากความคาดหวังในบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวได้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาททั้งในฐานะตัวแทนของราชการและเป็นตัวแทนของประชาชนในเวลาเดียวกัน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น เพราะถึงแม้ว่าในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาให้ท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะในบทบาทด้านการพัฒนาในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่บางอย่างองค์การบริหารส่วนตำบล ก็ยังไม่สามารถที่จะแทนที่หรือทดแทนอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะนอกเหนือจากการทำบทบาทหน้าที่ตามที่คาดหวังแล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังมีความสำคัญในฐานะของผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการสร้างการบูรณาการในชุมชน การจัดการความขัดแย้ง การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น การดำรงสถานะเป็นผู้นำทางความคิดของชาวบ้าน และการเป็นผู้สร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน เมื่อเป็นดังนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงยังคงมีความสำคัญและจำเป็นอยู่ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นต่อไป

สรุป

กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังคงเป็นพนักงานฝ่ายปกครองที่มีความสำคัญและจำเป็นอยู่ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นซึ่งใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่มากที่สุด โดยมีหน้าที่สำคัญคือการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความสำเร็จของงานและการปฏิบัติหน้าที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องปรับบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและสภาพสังคมของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความเป็นพลวัตสูง และต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งเป็นทั้งผู้รับบริการและเป็นผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ในการดูแลของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มากไปกว่านั้น ประชาชนคาดหวังว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องมีภาวะความเป็นผู้นำในการนำชุมชน ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ภาพอนาคตของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ประชาชนคาดหวังมากที่สุด คือ ผู้นำที่มีคุณสมบัติและมีภาวะความเป็นผู้นำ อาทิเช่น ผู้นำต้องมีบุคลิกดี มีความรู้ความสามารถ มีความยุติธรรม มีคุณธรรม มีบทบาทในประสานงานกับหน่วยงานราชการ รวบรวมความคิดเห็นหรือข้อคิดเห็นของชุมชนเพื่อนำเสนอต่อราชการ เป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัด

แย้งที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น การดำรงสถานะเป็นผู้นำทางความคิดของชาวบ้าน และการเป็นผู้สร้างความสามัคคีในหมู่บ้านโดยประชาชนได้ให้ความเห็นว่า

“ผู้นำต้องมีคุณสมบัติและมีภาวะความเป็นผู้นำ...โดยส่วนมากแล้วผู้ที่มาเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้นค่อนข้างที่จะมีคุณสมบัติที่ครบถ้วน เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนั้นก็มาจากการเลือกของประชาชนเอง หากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านคนใดมีคุณสมบัติไม่ดีพอประชาชนก็จะไม่เลือกเข้ามาเป็นผู้นำชุมชน”

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการพิจารณาบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แนวโน้มทิศทาง และสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ส่งผลต่อสถานภาพและบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประกอบด้วยความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ตามกรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และบทเฉพาะกาล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2447 สภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง อันมีผลทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง และประธานกรรมการการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล โดยตำแหน่งอาจส่งผลให้ประสิทธิภาพการพัฒนาตำบลของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านขาดพลังลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการปกครองท้องถิ่นที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านถูกลดอำนาจลง ต้องทำงานผ่านส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค จึงทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องเตรียมความพร้อมตามสภาวการณ์ของของการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมของสังคมตลอดเวลา รัฐควรที่จะส่งเสริมบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้สามารถปฏิบัติภารกิจได้ตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับที่กำหนดไว้ รัฐจึงควรหาทางสนับสนุนในด้านค่าตอบแทนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งจะต้องช่วยส่งเสริมให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับการศึกษาอบรมในเรื่องต่างๆ ให้มากขึ้นด้วย เพื่อที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะได้นำมาใช้เป็นประโยชน์เพื่อการพัฒนาชุมชนต่อไป

2. การกำหนดขอบเขตหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องมีการกำหนดตามกฎหมายลักษณะการปกครองท้องที่และรวมทั้งกฎหมายอื่นๆ ที่จะต้องดำเนินการตามภารกิจของกระทรวง ทบวง กรมในพื้นที่ รวมทั้งอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้ชัดเจน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างนโยบายของรัฐกับความต้องการของประชาชน

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1. ในเรื่องบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามที่กฎหมายต่างๆได้กำหนดไว้แล้ว ในบางเรื่องไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันมากนัก บทบาทหน้าที่ในปัจจุบันอาจต้องมีเพิ่ม เช่น บทบาทในเรื่องการป้องกันภัยและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ การป้องกันโรค เป็นต้น ทั้งนี้ควรกำหนดระเบียบกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

2. ปัจจุบันเศรษฐกิจของประเทศเริ่มชะลอตัว ปัจจัยที่จะช่วยในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจระดับประเทศ สามารถแก้ไขได้ด้วยการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจภาคครัวเรือนและชุมชน ทั้งนี้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ดีขึ้น โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมให้ประชาชนทำโครงการไร่นาสวนผสม อุตสาหกรรม การเกษตรกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การจัดตลาดกลางหมู่บ้าน การรวมกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบสหกรณ์ในระดับหมู่บ้าน เป็นต้น

3. ในเรื่องการพัฒนาชุมชนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรเข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรภาครัฐและองค์กรเอกชน (NGOs) ในการแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติด และโรคเอดส์ในตำบล หมู่บ้าน ตลอดจนถึงมีบทบาทในการแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนให้รู้จักป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ อันจะเกิดขึ้นในชุมชน

8. เอกสารอ้างอิง

- [1] ชาญชัย จิตรเหล้าอาภรณ์. 2547. กำนันผู้ใหญ่บ้านกับอำนาจทางการเมือง. [Online]. Available: URL: <http://it.ripa.ac.th/humanity/py.html>
- [2] สุริยะ วิริยะสวัสดิ์. 2552. บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านท่ามกลางสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน. วารสารกำนันผู้ใหญ่บ้าน 62, 3 (มี.ค.52) 11-15.
- [3] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และคณะ. 2546. บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านและการปกครองท้องถิ่น. รายงานการศึกษาวิจัย เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. Online resource: www.lawreform.go.th
- [4] ประมวล รุจนเสรี. 2547. บทบาทหน้าที่ตามกฎหมายของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน. วารสารกำนันผู้ใหญ่บ้าน. 57, 3 (มี.ค.47) 13-19.
- [5] ยศพล อินทฤทธิ์. 2545. บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ควรจะเป็นในอนาคต : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมืองกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

- [6] สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. 2544. ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและ ปฏิบัติ (Leadership : Theory and Practice). เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงราย.
- [7] วิเชียร วิทย์อุดม. 2549. ภาวะผู้นำ (Leadership) ฉบับก้าวหน้ายุค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทธีระฟิล์มและไซเท็กซ์.
- [8] ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง และคณะ. 2544. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [9] Talcott Parsons. 1951. The Social System. Routledge&Kegan Paul Ltd.
- [10] Tuner, H. Jonathan. 2013. Contemporary Sociological Theory. SAGE Publications, Inc.
- [11] นิจ ไพรสมนต์. 2542. การเพิ่มสมรรถนะในการปฏิบัติ ตามบทบาทหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านพัฒนาสังคมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 (แก้ไขเพิ่มเติมถึง ปัจจุบัน). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อสาธิตการศึกษินแดน.
- [12] สุรเชษฐ์ วงษ์มี. 2544. ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน บริบทของ การกระจายอำนาจ ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- [13] สุธีร์ บริรักษ์. 2544. บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537: ศึกษา เฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [14] สุภา สุกุลเงิน. 2545. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หลัง การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน: ศึกษา เฉพาะกรณีอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [15] กังวาลย์ บัวจิบ. 2544. บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับสมาชิกองค์การบริหารส่วน ตำบล: ศึกษากรณีเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลลำโพ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

[16] สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2540. บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่
เหมาะสมในอนาคต. ประมวลสรุปผลงานวิจัยของสถาบัน
ดำรงราชานุภาพ (2536-2548).

[17] โภคิน พลกุล. 2547. วันกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี 2547.
มติชนสุด สัปดาห์, สิงหาคม. 24, 8.